

“Devrimden önceki yıllarda
yaşamamış olanlar yaşamanın ne tatlı bir şey
olduğunu bilemezler.”

– Talleyrand, aktaran Bertolucci, *Prima della
Rivoluzione*, 1964.

Bu kitap Brinda Karat’a ithaf olunur.

بچوؤں کی ہنستی آنکھوں کے
چو آئنے چکن اچور ہوئے
اب ان کے ستاروں کی لو سے
اس شہر کی راتیں روشن ہی

O tuzla buz olmuş aynalar
Gülen gözleriydi çocukların bir zamanlar
Şimdi yıldızların aydınlattığı
Bu kentin geceleri gün gibi parlar.

– Faiz, *ek nağme kerbela-i Beyrut ke liye*
[Beyrut savaş alanı için bir şarkı], 1982.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ / HALUK GERGER	11
BAŞLANGIÇ	17
I. Kısım	
ARAP BAHARI	21
I EKMEK	23
II SAYGINLIK	28
III ALLAH	37
IV BİN ALİ VE MÜBAREK DENİZ KIYISINA GİDERLER	48
V İMPARATORLUĞUN ÇANTACISI	51
VI STATÜKONUN BUYRUKLARI	56
<i>Arap Dostlar</i>	60
<i>İsrail'in Üstünlüğü</i>	63
<i>İran'i Kuşatın</i>	69
VII SUUDİLERİN KIYISINDA	75
VIII ARAP NATO'SU	93
IX ARAP BAHARI	98
II. Kısım	
LİBYA KIŞI	101
I KADDAFİ'NİN EGEMENLİĞİNE SON VEREN PATLAMA	103
II KADDAFİ'NİN DEVRİMİ	111
<i>Kimlik Coğrafyası</i>	122
<i>Yeşil Bayrak</i>	125
<i>Yıpranmış Üniformalar</i>	130

III DEVRİM İÇİNDE DEVRİM	133
<i>Akdeniz'deki Kuveyt</i>	143
IV LIBYA'DA MİLYONLUK İSYANLAR	157
V MÜDAHALE	168
<i>1973 Sayılı Karar</i>	173
<i>Suudi Arabistan Arap Birliği'nin Desteğini Alır</i>	187
<i>Afrika'nın Ezilmiş Kalkanı</i>	193
<i>Amerika'nın Libyalıları</i>	203
VI NATO'NUN SAVAŞI	209
<i>Bombardıman</i>	215
<i>Sırbistan Modeli</i>	218
<i>Şarlatanlık</i>	220
<i>Akdeniz Yolu Boyunca</i>	222
<i>Ah Denizden Olsaydı</i>	223
<i>Dağlardaki Silahlar</i>	224
<i>Operation Mermaid Dawn (Denizkızı Şafağı Operasyonu)</i>	226
VII SİRTE'DE OĞUL VE İŞİK	230
VIII AKİBET	234
<i>Petrol ve Dolarlar</i>	240
<i>Aşağıdan Gelen Asiler</i>	245
SONSÖZ	249
TEŞEKKÜRLER	253

ÖNSÖZ

HALUK GERGER

ABD'nin herşeye kadir olduğuna, dünyadaki gelişmeleri onun düzenlediğine inananların hurafelerinin aksine, Arap İsyanlarının ilk kıvılcımları, Tunus ve Mısır'da, bütünüyle iç dinamiklerden kaynaklandı. Burada küresel ekonomik bunalımın etkisi dahi ikincil bir unsurdu. Bu sürece, özellikle stratejik alan Mısır'da, Amerikan emperyalizmi restorasyon çabalarına doğrudan müdahil olarak yanıt verdi. Restorasyonlarda olağan olduğu üzere, egemenlik sistemi isyana, ödünlerle geri adımlar atarak ve esasında ileri doğru hamle yaparak yanıt verdi. Bu süreci ABD yönetti ve rejimin askerî bürokrasisi kurumsal olarak önderlik yaptı gelişmelere.

Bölgede yayılma eğilimi gösteren “yangın”a ilişkin olarak emperyalizm, ilki şaşkınlığın ardından geliştirdiği ikinci yöntemi Libya'da uygulamaya koydu. Durumdan, hareketlenmeye başlayan yaygın hoşnutsuzluk ve muhalefet dinamiklerinden, vazife çıkartmaya dayanan bir yöntemdi bu. Genellikle olduğu üzere, emperyalist müdahale, kışkırtmalarla, askerî ablukalarla, bombardımanlarla hükmünü icra etti. Elinizdeki kitabın konusunu oluşturan bu süreçte, yazarın savladığı gibi, amaç, gerçekten de, sadece petrolü değil, “Devrim”i çalmaktı.

Petrolün yağması, Devrim'in çalınmasının bir sonucuydu sadece. İsyancı güçlerin içindeki ve arasındaki dengeleri işbirlikçi güçler lehine değiştirmekten muhalefetin meşruiyetini lekelemeye, psikolojik savaş ve üstünlükle gelişmeleri denetim altına almaktan geleceği inşada stratejik mevzi kazanmaya, isyancıların uluslararası demokratik desteğini berhava etmekten her türden gericiliği önplana çıkartmaya uzanan bir dizi hedefe ulaşılmasıyla "çalındı" Devrim.

Emperyalizm buradan üçüncü yöntem aşamasına geçti ve bu da bugünlerde Suriye'de devreye sokulmuş durumda. Burada da, varolan meşru ve yaygın hoşnutsuzluk ve toplumsal muhalefet dinamiklerinin doğrudan emperyalist kışkırtma, örgütlenme ve silahlanmayla harekete geçirilmesi, iç savaşın kışkırtılması, doğrudan askerî işgal seçeneğinin gündeme sokulması ve yukarıda saydığımız unsurlarla birlikte "Devrim'in çalınması" stratejisiydi uygulamaya geçirilen.

Emperyalizmin, zalim rejimlerin ve yeni işbirlikçilerin halklara karşı mevzilenme, tahkimat ve saldırısının yol haritasını, "Bahar"ın ortasında "Kış"ın yaşatılmasınının, Libya örneğini bu kitapta okuyacaksınız.

Libya'nın hazin öyküsünü anlatırken yazar, pek çok bakımdan yetkin bir yaklaşım gösteriyor.

Her şeyden önce, Arapça bilmeyenlerin dahi saygın ve etkin "Orta Doğu uzmanı" olarak boy gösterdiği Türkiye bakımından yöntemsel derslerle dolu bu kitap. Bizdeki bu zaafı ve hatta sahte uzmanlık üretiminin, sağda da, solda da, (yeterince bilinmediği için) olgulardan kaçarak, somut bilgi içermeden, sadece zihinde üretilmiş "teorik"-ideolojik genellemelerden oluşan "çözümlemeler" kakofonisinin tam tersi bir yöntem izleniyor bu kitapta. Zihinde inşa edilen "teorik" çerçeveye uymayan olguların göz ardı edildiği, kimi bariz gerçeklerin bile "uzman analizi"nin mantıksal tutarlılığını bozmamak için tahrif edilerek "kitaba uydurulduğu" bir entellektüel fukaralık

ortamında, elinizdeki kitabın yazarının somut bilgiye ve sağlam yönetime dayalı uzmanlığı ibretlik değer taşıyor. Tarihsel bağlamı içinde ve tüm bağlantılarıyla ele alınan somut olgulardan hareket eden sağlam bir teorik/yöntemsel altyapıdan ve bilgi birikiminden beslenen yazar, bu yoldan genellemelere ulaştıkça somut gerçekliği daha iyi kavramamızı mümkün kılan ve geleceği kestirmeye yönelen bir güncel tarih yazımı ve çözümlemesinin ufuk açıcı örneğini sunuyor biz okurlara.

Bütün engin bilgi birikimine, teorik yetkinliğine, bilimsel metodolojisinin sağlamlığına karşın, yazarın genellemelerinde gösterdiği özen, alçak gönüllülük ve dikkatli ölçülülük, bir başka ders olarak çıkıyor karşımıza.

Yazarın yönteminin bir başka değeri şu kavrayışında yatıyor: “Arap toprakları için 2011’in ilk aylarındaki olaylar yeni bir tarihin başlangıcı değil, yüz yıllık bitmemiş bir mücadelenin devamıydı...” İlk bölümde özet halinde ve yer yer değinilmekle birlikte güncelliğin bu kavrayışı ve Arap tarihine olan hakimiyeti elinizdeki kitabı çok değerli yapıyor. Bu tarih bilinci yazarın sağlam zemininin temelini oluşturmaktadır. Yazarın sistematik bir biçimde özel olarak incelemese de, bu konudaki genel ifade ve saptamaları son derece sağlam bir çıkış noktası oluşturmakta, kitaba değer katmakta, günceli değerlendirmede ve geleceğe ilişkin tahminlerde bulunmada yazarın teorik ve olgusal alanlardaki yetkinliğini pekiştirmektedir. Gerçekten de, Arap halklarının Osmanlı’ya ve Batı sömürgeciliğine karşı verdiği ulusal kurtuluş mücadeleleri, Amerikan Soğuk Savaş saldırganlığına direnişleri, Nasırcılık ve BAAS’tan oluşan Arap ulusalcı solculuğunun, onun devlet kapitalizminin, hayat projesinin özü, bu çerçevede içinde komünist partilerinin ve Sovyetler Birliği’nin yaklaşımları/rolleri anlaşılmadan Arap (ve Orta Doğu) gelişmelerinin kavranması olanaksızdır. Kitap bu türden “flashback”lerle analizlerini zenginleştiriyor ve okura zengin bir perspektif kazandırıyor.

Unutmamak gerekir ki, Arap ulusal solculuğunun devlet kapitalizminin öz dinamiklerinden neşet etmiş vahşi özelleştirmeci neoliberal uygulamaların sahibi olan ve milliyetçi retorik ardında siyonizme boyun eğmiş, sonunda halk düşmanı karakter edinmiş işbirlikçi diktatörlük yapılarıdır isyanlar. Bu, Mısır'dan Suriye'ye, Tunus'tan Libya'ya kendine özgü farklılıkları temelinde tüm rejimler ve, emperyalizm çarpıtıp rayından saptırmaya çalışsa da, demokratik muhalefet dinamikleri bakımından böyledir.

Bu yönlemsel açıdan ve bilgi birikiminden bakıldığında, “bugün bir ölçüde dün” gizlidir ve tarih bilinci o gizi çözmektedir. Güzel bir örnek başka bir Orta Doğu ülkesi İran'dır. 1952 yılında, halk baskısı ve seçimle gelmiş Meclis kararı gereği, komünizmle hiçbir bağı olmayan toprak sahibi Musaddık başkanlığındaki İran Hükümeti, 1 Mayıs 1951 günü İngiliz şirketi Anglo-Iranian Oil Company'nin denetimindeki petrol sanayiini millileştirdi. O dönemde, İngiliz şirketinin İngiltere'ye ödediği gelir vergisi, İran'a petrol imtiyazı karşılığı yaptığı ödemededen daha fazlaydı. Millileştirme kararı üzerine, CIA, İngiliz istihbaratının da yardımıyla, bir darbe planı yaptı. Emperyalizmin tezgahladığı her darbeye olduğu gibi, gazeteciler, din adamları ve subaylar satın alındılar. Camilere bombalar atıldı, sokaklarda kargaşa çıkartıldı, dükkanlar yakıldı ve komünistler suçlanarak para verilmiş profesyonel kışkırtıcılarca halk sokağa döküldü, istikrarsızlık yaratıldı. Sonunda satılık bir general, ABD'nin “terörist ulusal cephenin önderi” olarak tanımladığı Musaddık'a karşı darbeyi 19 Ağustos 1952'de gerçekleştirdi. Darbenin ardından konuşma yapmak için gelmekte olan darbeci General Zahidi'yi karşılamak üzere İran Radyoevi'ne koşan CIA yetkilileri o acele içinde askerî marş yerine yanlışlıkla kısa bir süre Amerikan Milli Marşı'nın plağını çaldılar. Darbe başarıya ulaştı, ülkeden kaçmış olan Şah geri getirildi,

SAVAK kuruldu, ülke onun diktasına devredildi. Ve İran petrolü yeniden özelleştirilip emperyalistler arasında dönemin yeni güç dengelerine göre paylaştırıldı. Bu sefer İngiltere'ye sadece yüzde 40 pay düşmüştü. ABD şirketlerine de yüzde 40 ayrıldı. Hollanda'nın Royal Dutch Shell Şirketi'ne yüzde 16, Fransızlara da yüzde 6 hisse düştü. Eski ve adi bir oyun işte şimdi Libya'da oynanıyor. Bunda Kaddafi rejiminin payı, elbette, emperyalizmin ve işbirlikçilerinin suçunu örtmeye yetmiyor ve kitap tam da bunu anlatıyor.

Kitapta, bir zamanların komünistlerinin ve Sovyetler Birliği'nin, Çin'in, "Sosyalist Blok"un neredeyse ikirciksiz desteklediği antikomünist "ilericilik" ile antiemperyalizmin ölümcül yapısal zaaflarının belirlenmesi ve çözümleme çerçevesinin içinde stratejik bir öge olarak konulmasının önemi ve değeri gerçekten büyüktür. Bugün için de bu bakımdan hayati derslerle doludur.

Kitabın bir başka değeri, emperyalizmin karakteri ve hedefleri konusundaki berraklığıdır. Petrol, enerji kaynaklarının ve dağıtım ağının denetim altında tutulması, işbirlikçiliğin tahkimi, İran'ın hedef alınması, İsrail'in hegemonik konumunun dokunulmazlığı, bölgenin uluslararası kapitalizme eklenmesi gibi amaçların Batı oryantalizmine hakim hurafelerle ve sermayenin organik halk korkusu/düşmanlığı ile birleşerek emperyalist dinamiği oluşturmasının tespiti kitaba ayrı bir değer kazandırıyor.

Bu kitapta, ABD başta olmak üzere emperyalizm ile işbirlikçiliğin kirli yüzünün, halk düşmanı karakterinin, feodal despotluk rejimlerini desteklerken gerici özünün, bu haliyle "demokrasi havariliği"ne soyunurken de ikiyüzlülüğünün, "insancıl emperyalizm" hurafesini pazarlamasındaki ahlaksız cüretinin, saldırgan ve yıkıcı dinamiklerinin açığa çıkartılması; bununla beraber, Soğuk Savaş ürünü, Amerikan imalatı

“ulusal güvenlik rejimleri”nin sahte halkçılığının, aldatıcı popülizminin ve genel olarak burjuva milliyetçiliğinin emekçi yığınları dolandırmaya dönük gerçek özünün, sınıfsal kaynaklarıyla işbirlikçiliğe bağlanması, elinizdeki kitabın analitik değerini daha da arttırmaktadır.

Yazar, buna koşut olarak, dünün milliyetçiliğinin ve ulusalcı solculuğunun yerine bugünün adayı olan ve geçmiş dönemdeki muhalif konumunu bugünkü işbirlikçilik rolüne dayanak yapan dinci ya da liberal akımların bu yüzlerine de doğru teşhisler koyarak bölgedeki durumu daha iyi anlamamıza ve evrilmesi muhtemel aşamalara ilişkin daha makul kestirimlerde bulunmamıza imkân veriyor.

Halkların tarih sahnesine görkemli bir biçimde çıkıp güçlü-silahlı-dış destekli zalimleri yıkmaya başladıkları ve fakat örgütlülük, önderlik, ideolojik vuzuh ve politik netlik bakımından zaafı biçimde geçmişin bütün yüklerini taşıyarak yoluna koyuldukları kurtuluş serüveninin bugünkü uğrağında, Libya Kışı'nın ertesinde ve Suriye tufanının eşliğinde, bu kitap bir Bahar esintisiyle umutlarımızı ilmek ilmek işlenmiş bilgiyle tazeliyor...

Haziran 2012

BAŞLANGIÇ

Devrimlerin belirlenmiş bir takvimi yoktur. Karl Marx, devrimlerin büyük çaba isteyen ama güvenilmez mahiyetini anlatmak için köstebek imgesini kullanırdı. Köstebek zamanını yerin altında tüneller kazmakla geçirir ve sonra, hiç beklenmedik bir anda, soluk almak için yüzeye çıkıverir. “İyi kazmışsın, ihtiyar köstebek,” diye yazıyordu Marx; yüzeye çıkıp serbest kalmak devrimin görünen kısmıdır, ama en önemli kısmı tünel kazmadır, yani hazırlıktır. Köstebek ne kadar az hazırlık yapmışsa, alt edilmesi de o kadar kolay olur, çünkü toprak altındaki mekânına yeterince etkili biçimde çekidüzen vermemiştir. Devrim için de bu doğrudur: Halkın yakınmalarını kavramamışsa ve karşı-devrime dayanabilecek örgütlenmeler yaratmamışsa; bu yakınmaları devrimci gücün disiplini altına almamışsa o zaman kolaylıkla yenilgiye uğrar. Esas olan tünel kazmaktır, salt tarih sahnesine çıkmak değil.

Batı Asya’da ve Kuzey Afrika’da bir hazırlık süreci farklı tempolarda da olsa uzun zamandan beri yürümektedir. Tunus’ta ve Mısır’da, tek parti iktidarına karşı birçok anayasal meydan okuma gerçekleşmiştir; bununla demek istediğim, bu meydan okumaların anayasa sınırları içinde olduğudur: Mısır’da Müslüman Kardeşler aracılığıyla yapılanlar dâhil, protestolar ve bağımsız siyasal platformlar oluşturma girişimlerinin yanı sıra, insan halkları konusunda yeni bir duyarlılık yaratma girişimleri (örneğin, Eymen Nur gibi kişilerce başla-

tilan kampanyalar) bunlardandır. Tüm bunlar bir başlangıçtır, kendi toplumları için yeni hareketler ve yeni bir vizyon kurma girişimidir. Bu sürecin neredeyse aynısı, Bahreyn’de en başta el-Vefak gibi siyasal partiler aracılığıyla, ama aynı zamanda da Bahreyn İnsan Hakları Merkezi gibi insan hakları kuruluşlarınınca ve teokratik bir devletin gölgesi altındaki laik mevzilerce yürütülmektedir.

Libya’nın yazgısı kolay bir Arap Baharı değildi. Aijaz Ahmad’ın bir zamanlar dediği gibi, “her ülke hak ettiği faşizme kavuşur.” O anlamda, her ülke hak ettiği isyana kavuşur. Libya, Tunus’un ya da Mısır’ın yüceltici öyküsünü anlatmadı. Kendisinin yaptığı 1969 devriminin diliyle konuşabilen, ama devleti onun vaat ettiklerinin aksi yönde büyük yol katetmiş olan bir liderin yönettiği Libya, karmaşık bir durumla yüz yüze kaldı. Sanayi tesislerinin bulunduğu Trablus’un kenar semtlerinde işçi sınıfının düzenlediği protestolara ülkenin doğu kesimindeki İslamcı huzursuzluk eklendi. Bunlar dipten gelen gümbürtülerdi. Bunlar, Bingazili insan hakları avukatlarınınca ve Kaddafi rejiminin değişim temposu karşısında umudunu yitiren neoliberal “reformcular”ca yönlendirildi. İşte bu ikinci anılanlar, bu neoliberal “reformcular,” Libya isyanının temposunu belirlemeyi başardılar. Mısır ve Tunus’taki isyanların merkezinde böyle insanlar yer almıyorlardı, oralarda halk bir kitle olarak ayağa kaktı ve silahlı kuvvetler alttan aldığı için şanslıydı.

Amerika Birleşik Devletleri, Fransa ve İngiltere’nin başını çektığı Atlantik (NATO) güçleri, gerek Tunus ve Mısır’daki, gerekse Bahreyn ve Yemen’deki gelişmelerin bölgesel istikrar kalelerini kendi aleyhlerine gitgide sarstığını gördüler. Libya eşsiz bir fırsat sunuyordu. Atlantik devletleri daha önceki başka mücadelelere müdahale ederlerken hiçbir zaman halkın yanında yer almadılar. Daha çok, harcı ve malayı hazır edip, öteden beri destekledikleri istikrar kalelerinin yanında

yer aldılar. Tahran Üniversitesi'nden Yakup Cevadi'nin dediği gibi, Atlantik devletleri “rejim ıslahı”nı rejim değişikliğine tercih ettiler. Libya söz konusu olunca, durum farklıydı. Kaddafi, terörle savaşta bir müttefik ve petrol tedarikçisi olarak kendi rejimini Atlantik devletlerine teslim etmiş olsa bile, onun karar sürecinin değişken niteliği ve ülke içinde tam neoliberal düzene geçişin tıkanması, Atlantik başkentlerinde ona pek az dost kazandırdı. Basra Körfezi'nin Arap emirleri Kaddafi'den nefret ediyorlardı, çünkü Kaddafi sık sık onlara öfkelerini kusuyordu (en yakın örnek olarak, Kaddafi 2006'da Katar'ın başkenti Doha'da yapılan bir zirvede Suudi kralını “İngiltere'nin imal ettiğini ve ABD'nin koruduğunu” söyleyerek, Katar emirinin canını sıkmış, Suudileri ise öfkelenmişti). Kaprislerinin göz ardı edilmemesi gereken mutlakiyetçi hükümdarlar söz konusu olunca, kişisel düşmanlığın rolü vardır. Ama Libya'ya karşı cephe alınması yalnızca kaprile ilgili değildi. Petrolle ve siyasal istikrarla ilgili çıkarlar da rol oynadı.

Atlantik güçleri, Suudilerle ve Basra Körfezi'ndeki Arap devletleriyle bir anlaşma yaptılar; bu anlaşmayla, Libya'ya NATO öncülüğünde müdahale edilmesine Arap Birliği'ni ve dolayısıyla, Birleşmiş Milletler'i razı etmeleri koşuluyla, Suudilerin ve Körfez devletlerinin Arap Yarımadası'ndaki (Bahreyn ve Yemen'deki) huzursuzluğu susturmalarına olanak tanındı. Spot ışığı, Körfez Arapları adına liderliği üstlenmiş olan Katar'ı aydınlatıyordu. Katar emiri bu ışığı Arap Baharı'ndan uzaklaştırmayı, cumhuriyetçiliğini yontmayı ve kendisini Doha'da değil, Libya'da bir *asi* olarak göstermeyi dikkate değer bir hünerle başardı. Petrol Libya'yla ilgili temel bir konudur, ama Libya'nın siyasal önemi de öyledir. Atlantik devletlerinin ve Basra Körfezi'ndeki Arap ortaklarının Bahreyn'e ya da Yemen'e ve elbette Suriye'ye değil, Libya'ya müdahale kararı vermiş olmaları bize bir şeyler anlatıyor. İşte, bu kısa kitapta gözler önüne sereceğim de o şeyin ne olduğudur.

Hiçbir isyan ya da devrim bir kliğin onu kendi denetimi altına alma girişimiyle susturulamaz. Daha iyi bir geleceğe yönelik eğilimler devam eder ve gelişir. Libya isyanı hiç kuşkusuz neoliberal “reformcular” tarafından zorbaca çalınmıştır, ama Libya halkı bu savaşta her şeyini tehlikeye atma cesaretini ona veren daha geniş özlemlerinden vazgeçmiş değildir. Ülkede gerginlikler devam etmektedir. Kaddafi öldürülmüştür, oğlu Seyfülislam gözaltındadır ve resmî rejim büyük ölçüde çökmüştür. Neoliberal reformcular gölgede kalarak Merkez Bankası’nı ve petrol bakanlığını yönetmektedirler. Ama otoriteyi reformculara devretmek istemeyen savaşçılarla çarpışmak zorundadırlar. Savaşçılar, yarı yarıya İslamcılardan ve amatörlerden oluşmaktadır; bunların kökleri küresel *ümmette* olduğu kadar, doğdukları kentlerdedir de. Her birinin kendi gündemi vardır. Bu kitap Libya isyanının başlamasının yıldönümünde çıkacaktır. Her şeyin nasıl sonuçlanacağını söylemek için henüz çok erkendir. Bu kitap birkaç genel sözden daha fazlasını göze almamaktadır. *Arap Baharı, Libya Kışı* geleceği öngörmeye girişmekten çok, Atlantik güçlerinin kendi ulusal çıkarları uğruna, çok uluslu petrol şirketlerinin ve Libya içindeki neoliberal reformcuların uğruna bir Libya Kışı yaratmak için Arap Baharı’na nasıl sinsi sızdıklarını göstermeyi amaçlamaktadır.

I. Kısım

ARAP BAHARI

EKMEK

Yoksul halk kitleleri Fransa'da seslerini yükseltmeye başladıkları zaman, kraliyet onlarla alay ediyordu. İstedikleri şey, 1774-75'te fiyatı aşırı yükselen ekmeği. Hatırı sayılır kalabalıklar halinde sokağa dökülen halk temel besin kaynağı olan ekmeğin hakkaniyetli bir fiyattan satılmasını istiyordu. Bu *la guerre des farines*'e, yani un savaşına tepki olarak, Marie Antoinette yoksullara "ekmek yoksa pasta yesinler" dedi. Devrim monarşiyi ve onun yarıdakçılarını iktidar koltuğundan indirdiğinde, yeni yönetim alelacele ekmeği sübvans etti. Açlık korkuyu yenmişti. Bu, çağlar boyunca geçerli bir derstir.

2010 sonlarında Kuzey Afrika için de bir dersti bu. 2010'un son iki çeyreğinde, IMF Gıda Fiyatı Endeksi yüzde otuz yükseldi. Tahıl fiyatları yüzde altmışlık büyük bir artış gösterdi. Tunus'ta protestocular Aralık ayında bağetlerini havaya kaldırarak sokaklara indiler. Mısır'da protestocular, Ocak ayında, "Onların yedikleri güvercin ve piliç, biz ise her zaman fasulye yeriz" şarkısını söyleyerek sokaklara döküldüler. Açlık ve eşitsizlik protestoların itici gücüydü. Bu ülkelerin yönetimleri sübvansiyonlarını alelacele yükseltmeye koyuldular, ama bu çok azdı, çok da geçti.

Ekmeğin sorunu, Mısır'daki ve Tunus'taki suçlu devletlerle ilgili pek çok şeyi açığa çıkarmaktadır. Mısır'daki Nasırcı devlet ekmeğin sübvansiyonunun önemini iyi kavramıştı ve

yurttaşların ekmek gereksinimleri için ülke içinde buğday üretimini teşvik ediyordu. Enver Sedat 1970’lerde iktidara gelince, Tunuslu aydın Larbi Sadiki’nin “ekmek demokrasisi” (*dimukratiyyat el-hubz*) olarak adlandırdığı ekmek sübvansiyonunu gitgide azalttı. Bu, ulusal kalkınmayı destekleyici ekonomik politikalara karşı Kuzey Afrika’daki “reformlar” dalgasının bir parçasıydı. Mısır’da bu “reformlar,” Mısır toplumunun Atlantik dünyasının ekonomik gereksinimlerine açık olması anlamına gelen *infitah* evresinin bir parçasıydı. Sedat IMF’yle ilişkileri başlattı: Yeni Ekonomik Önlemler Yasası (1974) açılış kumarıydı, bunu IMF’ye verilen Niyet Mektubu (Mayıs 1976) ve ikinci bir Niyet Mektubu (Haziran 1978) perçinledi. Güçlü ulusal kalkınma bir kenara bırakıldı. IMF’nin ve uluslararası bono piyasalarının iradesi daha önemliydi. Millileştirmeye ve sübvansiyonlara son verildi, Şubat 1974’te serbest girişim bölgeleri yaratıldı. Sedat, Mısır ekonomisi için “kan nakli” istiyordu ve böylece, Atlantik bankaları bitkin haldeki Mısır işçi sınıfından ve köylülerinden litrelerce kan çekmeye başladılar. “Ekmek demokrasisi” yeni düşünüş tarzına kurban gitti. 1977’de Mısır halkı “ekmek intifadısı”nda ayağa kalktı, bu arada “açıklık”ın simgeleri olan gece kulüplerini ve içki satan dükkânları da hedef aldı. Rejimin silahlarıyla 160 kişi öldürüldü ve protestolar bastırıldı. Çarçabuk dersler çıkarıldı. Sübvansiyonlar yeniden yürürlüğe konuldu.

Yeni rejimler bu yeni “açıklık”la bir arada sübvansiyonları da sürdürmeye çalıştılar. Küçük çiftçilere, Nil’in verimli ovalarının *fellahlarına* sübvansiyon verilmeyecekti. Onun yerine, Mısır rejimi söz gelimi ABD’nin Uluslararası Kalkınma Ajansı’nın gelecek otuz yılda vereceği 4,6 milyar dolar tutarındaki yardıma güvendi. Bu para, Amerika Birleşik Devletleri’ndeki endüstriyel çiftliklerin muazzam üretimlerini satın almak için kullanıldı. Ülkeye buğday geldi, ama artık iş bulmakta gitgide daha çok zorlanan huzursuz köylüler paha-

sına oldu bu. 2010'da Mısır dünyanın önde gelen buğday ithalatçısıydı. Mısır ayakta kalmak için kira gelirlerine (başka şeylerin yanı sıra, özelleştirmelerden gelen ödemelere) güvendi. İktidardaki klik bu gelirin önemlice bir kısmını İsviçre bankalarındaki gizli kasalara aktardı. Demokrasi bu ekonomi içinde yaşamadı. Buradaki tiran, iktidardaki klikti, ama yalnız başına hareket etmiyordu. Bu kliğin IMF'de, Dünya Bankası'nda, bankalarda, bono piyasalarında ve çok uluslu şirketlerde yakın işbirlikçileri vardı.

Petrol, Tunus ve Mısır'ın kumlarının altında gürül gürül akmıyordu, ama Libya'dan Arap Yarımadası'na kadar geriye kalan Arap dünyasında akıyordu. Bu, 1950'lerde başlayan Arap Devrimi'nin uzun zamandır sorduğu bir soru olmuştu: Arap bölgesinin ekonomileri, Atlantik dünyasının finansal kurumlarını semirtmek ve diktatörlere, krallara muazzam tröst fonları sunmak yerine kendi nüfuslarını geçindirebilir hale ne zaman gelecek? Petrolün lanetini taşıyan Arap dünyası pek az ekonomik çeşitlenme görmüştür ve petrol zenginliğini halk yararına dengeli sosyal kalkınma yaratmak için kullanma girişiminde neredeyse hiç bulunmamıştır. Onun yerine, petrol paraları Kuzey'e akarak, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki aşırı ısınmış tüketicilere kredi sağladı ve tasarruf etmeyi bırakmış olan toplumların başka türlü bir araya getiremeyecekleri muazzam fonları bankalara sundu (Amerika Birleşik Devletleri'nde ücretler 1973'ten beri yerinde saymaktadır, ama yaşam tarzına yönelik kültürel beklentiler hiç azalmamıştır, başka bir deyişle, petro-dolarların sağladığı krediler boş kasalar ile savurgan düşler arasındaki uçurumu yapay olarak kapatmıştır). Petrol paraları, ayrıca, Basra Körfezi'ndeki gayrimenkul patlamasına ve Monako'daki (bir diğer düşkün kral olan Albert II'nin başında bulunduğu, Avrupa'nın Las Vegas'ındaki) kumar masalarına ve eskort servislerine de gitti. Arap halkın cebine akmadı.